

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

СЕКЦІЯ 21. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІУМУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

<i>Цільмак Олена Миколаївна, Бакурідзе Ніна Григорівна</i> ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ УМІННЯ, ЯКІ ДЕТЕРМІНУЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА	819
<i>Гурін Руслан Сергійович</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ» МАГІСТРАНТАМ-ПСИХОЛОГАМ	821
<i>Джежик Ольга Володимирівна, Цільмак Олена Миколаївна</i> ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	823
<i>Корнута Людмила Михайлівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМАНД НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ	826
<i>Рєпнова Тетяна Петрівна, Кнутова Маргарита Володимирівна</i> ЕМПАТІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	827
<i>Самара Ольга Євгенівна</i> ПСИХОЛОГІЧНА ГІГІЄНА: ВПЛИВ ЗМІ І ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ НА ПСИХІКУ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	829
<i>Тат'янчиків Андрій Олександрович, Лісовенко Анна Федорівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ЕПОХУ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ	831
<i>Таїматов Вячеслав Абдуллайович, Папінян Вікторія Валентинівна</i> ПРОЯВ ГОРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЕМОЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ВТРАТИ	833
<i>Трет'якова Тетяна Миколаївна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ХОЛІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	835

СЕКЦІЯ 22. ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ, ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ

<i>Кібік Ольга Миколаївна</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ АГЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	837
<i>Слободянюк Ольга Василівна</i> ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: ВІЙНА ТА ВІДБУДОВА	838
<i>Корнілова Олеся Володимирівна</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	841
<i>Котлубай Вячеслав Олексійович</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	842
<i>Примаченко Іван Федорович</i> ЗМІНА ПРІОРИТЕТІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	845
<i>Редіна Євгенія Валентинівна</i> НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ	847
<i>Ободовський Юрій Васильович</i> ЩОДО ПОНЯТЬ УМОВНОСТІ ТА БЕЗУМОВНОСТІ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА	849
<i>Калмикова Наталя Юріївна</i> <i>Кузнецова Людмила Валентинівна</i> НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ	851

СЕКЦІЯ 23. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА В ЕПОХУ СТІМКОГО РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

<i>Логінова Наталія Іванівна, Толокнов Анатолій Арнольдович</i> ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ДАНИХ У PYTHON	854
<i>Гура Володимир Ігорович</i> ВИКОРИСТАННЯ БЕЗДРОТОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У «РОЗШИРЕНІЙ РЕАЛЬНОСТІ»	856
<i>Задерейко Олександр Владиславович</i> <i>Грезіна Олена Миколаївна</i> ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ СКЛАДНИХ СИСТЕМ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ	859

Ташилатов Вячеслав Абдуллайович
Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук, доцент
Папінян Вікторія Валентинівна
Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри психології

ПРОЯВ ГОРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЕМОЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ВТРАТИ

Що таке горе, чому і коли воно виникає? Чи потрібна така емоція людству? Чи можемо ми обійтися без горювання? Чітку та однозначну відповідь знайти на ці питання вкрай не просто. Всі етапи розвитку людства завжди проходили через різноманітні втрати. Втрата близької людини, втрата вкрай цінного майна, чи взагалі втрата сенсу життя завжди була, є і буде складовою нашого існування. Горе виникає тільки в емоційно складній життєвій ситуації. Особливо це стосується нашого воєнного сьогодення, коли кожного дня ворожі ракети, дрони, бомби та снаряди вбивають людей, знищують майно, руйнують інфраструктуру та віру у майбутнє.

Емоційно складна життєва ситуація ціннісної втрати, це ситуація важких життєвих умов, ситуація повсякденних неприємностей, значуща для особистості ситуація, яка направлена на емоційно-мотиваційну сферу і передбачає собою переживання горя. Взагалі емоційно складні ситуації, що призводять до горювання, можна розділити на декілька видів.

Проблемна ситуація – виникає у виокремленій діяльності, наприклад, навчальній, професійній, когнітивній, та яка не поширюється на інші сфері життєдіяльності людини та не впливає вирішальним чином на самооцінку, рівень поваги до себе, а також відношення до свого життя.

Критична ситуація, передбачає різноманітні конфліктні, ускладнені, непрості, несприятливі для суб'єкта життєвих обставини, які мають за необхідність перегляд головних життєвих стратегій та істотне внесення коректив у план подальшого життя.

Екзистенціальна ситуація – може бути пережита у разі сильної кризи, коли суб'єкт тимчасово втрачає сенс свого існування, коли людина опиняється перед особистісним вибором жити чи померти.

Термінальна ситуація як правило виникає за межею екзистенціального вибору, коли людина розуміє про свою приреченість і може тільки вплинути на якість останніх віх життя, що залишилося. Індивід у такому стані стає перед найскладнішим і найвідповідальнішим життєвим вибором – він обирає для себе можливість поетапного повільного згасання, коли вже нічого не можна вдіяти та ні на що не вплинути, чи все ж таки зустріти смерть з почуттям власної гідності, мужньо піти з цього світу.

“Важка життєва ситуація”, яке поняття, ми часто розглядаємо в розгорнутому контексті і воно може містити всі перераховані вище терміни. Але при цьому сам термін дуже складно чітко визначити, так як він безпосередньо включає в себе фактично всі варіанти подій, що пов'язані з різноманітним ступенем дискомфорту їх учасника. Важкою життєвою ситуацією не рідко вважається і катастрофічні події, які загрожують життю великої кількості людей, і звичайні повсякденні події, що містять пережиті суб'єктом незручності. При чому усе це стосується конкретної людини, яка розуміє об'єктивні загрози і небезпеки собі, своєму фізичному і психічному благополуччю [1, с. 5–12].

Тепер розкриємо поняття *Горя* та його причин.

Горе – це максимально виражений сум, що виникає з мотивів втрати когось емоційно близького або втрати чогось матеріального, що є для людини цінним або вкрай необхідним.

Причинами виникнення горя можуть бути:

- максимально тривала розлука чи непоправима втрата (випадок смерті, різке припинення любовних відносин); при смертельному випадку людини, що була емоційно близька, втрачаються соціальні ролі батька, матері, сина, друга тощо, таким чином руйнуються звичні функціональні зв'язки;
- серйозна хвороба або каліцтво рідних та близьких людей;
- власна тяжка хвороба або каліцтво;
- втрата звичайних життєво необхідних джерел для існування;
- втрата коштовного майна.
- втрата різноманітних, але вкрай важливих джерел задоволення, радості, благополуччя [2, с. 171–173].

На нашу думку, горе, це необхідний процес сильного переживання при втратах, за допомогою якого людина працює із болем втрати, знаходячи знову сенс свого подальшого існування, відчуття рівноваги та повноти життя. Його ні у якому випадку не можна вважати проявом слабкості.

Горювання, як процес, має декілька стадій:

1. Стадія шоку і заперечення втрати. У людини виникає шок від втрати, що була перенесена та відмова в розумінні того, що сталося. Цей шок може супроводжуватися відчуттям «занепаду» та емоційного або фізичного виснаження, особа одночасно допускає і не допускає того, що сталося, при цьому виконує «автоматично» всі буденні справи. Середня тривалість цієї стадії – до 6 тижнів. Після цього періоду припиняється дія будь-якого заперечення, пропадають майже всі наслідки шоку і виникає розуміння реальності втрати, відбувається переживання таких емоцій як роздратування, страх, гнів, ворожість, каяття. Відбувається втрата впевненості у собі, з'являється відчуття самотності, власної неадекватності, може відбутися зміна сну. При цьому проявляються: панічні страхи; порушується харчова поведінка, яка проявляється в зміні апетиту, паралельно з цим вага кардинально може зменшитися або збільшитися; часті періоди незрозумілого та безпричинного плачу; хронічний стан втоми і загальної слабкості; реагування організму м'язовим тремором; зміни настрою, які відбуваються різко; неможливість зосередитися або згадати; зміни сексуальної потреби та активності; недостатня життєва та поведінкова мотивація; різноманітні фізичні симптоми страждання; підвищена необхідність в потребі говорити про втрачену людину; максимальне бажання усамітнитися.

2. Стадія агресії, яка проявляється приблизно від 1,5 до 3 місяців після втрати. У цей період проявляються такі поведінкові реакції: підвищується подразливість; знижується толерантність щодо фрустрації; відбувається вербальне і фізичне вираження гніву, з'являється відчуття загальної емоційної регресії, зростають соматичні скарги (проявляються в пониженому імунитеті, що призводить до інфекційних та простудних хвороб).

3. Стадія, яку називають «Торги». У цій стадії, що триває приблизно в діапазоні 3 – 4 місяців після втрати. Тут присутні: звернення до «вищих сил», з проханням укласти будь-яку угоду аби все повернулося у колишній стан; змінюється предмет «плати» за свою поведінку. Людина, що горює, на цьому етапі намагається зробити пожертвування, може прийняти рішення про приділення усього свого часу чи усього матеріального ресурсу тому, що безпосередньо пов'язане з причиною виникнення горя.

4. Стадія депресії. Відбувається приблизно від 4 місяців до 6. У горюючої людини можуть бути такі ознаки: безпорадність, яка чередується з безнадійністю; часто сняться яскраві сни, виникають марення наяву, в яких проявляється померла близька людина; різні переживання почуттів провини і страху: в тому числі вина може бути реальною, може бути надуманою чи перебільшеною; відчуття побоювання майбутнього, що ніколи не дасть відчуття радості та веселості.

5. Стадія прийняття втрати. Діапазон приблизно 2 роки після втрати. Спочатку відбувається виліковування пам'яті, коли людина живе між позитивними та негативними спогадами, дуже щасливі моменти уявляються вкрай хворобливими, і це може тривати не один

місяць, поки не прийде примирення з реальністю. Дали настає етап прощання із втратою, відбувається прощання на рівні емоцій, виникає усвідомлення, що втрачену людину неможливо забути і не має сенсу жити з боєм усе подальше життя. Про померлу вже не говориться в контексті «важка втрата» або «горе». Настає повне прийняття втрати, біль проходить, і, нарешті можливо доторкнутися до «рани, що загоїлась», прийняти усе як дійсність, відчувати себе повним сил та наявності усією гами емоцій, які раніше не проявлялися в повній мірі, починають виникати думки про майбутнє. Зникає екзистенційний вакуум. З'являється розуміння сенсу свого існування.

Список використаних джерел

1. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Персонал, 2017. 160 с.

2. Психологія: схеми, таблиці, коментарі : навч.-наоч. посіб. / О. М. Пасько, О. М. Цільмак ; за заг. ред. О. М. Цільмак. Одеса : Вид. Букаєв В. В., 2013. 268 с.

Ключові слова: горе, горювання, втрата, втрата сенсу, важка життєва ситуація.

Keywords: grief, grieving, loss, loss of meaning, difficult life situation.

Третякова Тетяна Миколаївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри психології кандидат політичних наук, доцент*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ХОЛІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Останнім часом тема актуалізується все більшим підвищенням інтересу молоді, і не тільки, до психологічних знань. Про це свідчить популярність спеціальності у вишах при вступі та анкетування здобувачів вищої освіти, які вже навчаються, особливо на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Більшість студентів зазначає свій інтерес до психології не тільки як до майбутньої професії та бажання допомагати іншим, а як спробу, в першу чергу, допомогти собі. Це свідчить про високий рівень усвідомленості та відповідальності за власне життя.

І відповідно, з цього моменту вже можливо говорити про холістичний підхід в житті. Так, бажання людини розібратися зі своїми життєвими проблемами на системному рівні, підключаючи інтроспективний аналіз та наукові знання відображає рівень особистісних психологічних процесів, включаючи когнітивні, емоційні та вольові процеси.

Відповідно до формулювання Всесвітньої організації охорони здоров'я, людське здоров'я – це не просто відсутність хвороби, а повне фізичне, душевне та соціальне благополуччя. У світлі цього формулювання людина є автором власного здоров'я, а в справі його збереження вона виконує основну роль, що визначається зрілою самосвідомістю індивіда й повагою до свого ества. Останнє виражається гармонійною стратегією поведінки, що прийнято називати «здоровим способом життя» [1, с. 5].

Згідно холістичного підходу людина розглядається як цілісна система, здоров'я якої залежить не тільки від фізичного стану, а й від мислення та багатьох інших факторів. Такий глибинний підхід колись вважався традиційним та використовувався відомими світу давніми лікарями-цілителями як Авіцена, Гіпократ та ін. Історична ретроспектива питання сягає своїм корінням ще у сиву давнину, але сучасний стан розвитку суспільства та особистості зокрема, повертає його на своє почесне місце, пояснюючи психологічні механізми взаємозв'язку всіх систем людської особистості. Так, саме поняття особистості відіграє ключову роль. Тому